

mélet felől szívárognak át a történetírásba; ez a könyv is Thomka Beáta irodalomelméleti műhelyében készült, de öröndetes, hogy kiadását egy történeti műhely, az Atelier vállalta fel.

BENDA MIHÁLY

(Szerkesztette Kísantal Tamás,
L'Harmattan-Atelier, Budapest, 2003,
315 oldal, 2500 Ft)

GRANASZTÓI GYÖRGY:

Mi történik itt?

Bár a kérdés érthető, a címet döbbenet, riadtan, kíváncsian vagy akár cinikusan is olvashatjuk. Granasztói címválasztása mögött a komplexitásra való törekvés, egy átfogó kép felrajzolásának szándéka húzódik meg, ami a tanulmánykötet idő- és térbeli tematizációjából is látható. A könyv tizenöt különböző, 1989 és 2003 között publikált, három témakör (történetírás, külpolitika és politikai kultúra) köré csoportosított írást fog egybe. Néhány kényszerű gondolatismétlés ellenére a könyv hosszú ideje kialakult, egységes, letisztult és következetes világlátásáról tesz tanúbizonyságot. Egy-egy személy és fogalom visszavisszatér, talán ezekkel lehetne a leginkább szemléltetni Granasztói gondolatosságát: demokrácia, szabadság,

szabadelvűség, nemzet, polgár(i), 1848, Popper, Arendt, optimizmus, politika-erkölcs-vallásos hit kapcsolata. Az előbbieken túl rendszeresen foglalkozik a fasizmus, kommunizmus, holokauszt kérdésével, szívesen járja körül az ironia, a cinizmus problémakörét is. Értékvilágát leg-hitelesebben a „konzervatív liberális” fogalommal jellemezhetjük.

„Ma a politikai vezető csoportok legnagyobb hibája, hogy a társadalom életének főleg gazdasági szempontjai érdeklik őket, figyelmen kívül hagyják a hatalom szimbolikus, misztikus, majdnem vallási vonatkozásait” – írja már az első oldalon. A Kádár-korszak értékelésénél is hasonló eredményre jut, amikor a „homo economicus”-ról szól. A „rendszer-váltás”-t az 1848-as polgári átalakulás beteljesüléseként értelmezi; az idézőjelet a szerző nem a relativizálás jegyében, hanem éppen ellenkezőleg, annak érzékeltetésére használja, hogy a fordulat értékelése meghaladja a hagyományos gazdasági-politikai értelmezési keretet.

Granasztói a 19. századi nemzeti-szabadelvű gondolkodók szellemi örököseként vélekedik a 20. század és napjaink világáról. Erkölcsi alapállását leginkább a szélsőségek egyenlő mértékben való elutasítása, az ellentétes erők egyforma távolságból való szemlélése, liberális és konzervatív értékek összeforrasztásának kísérlete jellemzi.

Az olvasó számára azonban úgy tűnhet, hogy a szerző mint vágyál-

mot hajtja a kölcsönös összefogás és megegyezés vízióját. A státusztörvényről például több alkalommal is ír, mégpedig mint óriási jelentőségű eseményről, hangsúlyozva annak 92%-os többséggel való elfogadását, vagyis a széles körű konszenzust. 2001-es tanulmányában ez a mámoros hangulat érthetőnek tűnik, kétséges viszont a 2003-ban ugyanerről írt hasonló gondolatainak racionalitása, hiszen közismert, milyen mély ellentétek keletkeztek a politikai életben, és ennek hatására a társadalomban is. A szerző talán optimista világlátásának eredményeképpen üldözi – a kül- és belpolitikában egyaránt – a kölcsönös megbékélés látomását, amint Izajás jövendöli: „a farkas a bárányal együtt legel...” Ezt a középre tartást – világlátásától függően – mindenki másképpen értékelheti: lehet arany középként vagy akár kivetendő langyosként (ahogy János apostol mondaná).

Hidegfejű racionalitással kíván értékelni mindent, még a háborúkat is – sokszor sikertelenül –, hiszen például Koszovó esetében, ahol humanitárius, jó háborúról beszél (ami már önmagában is oximoron), mindezt érzelmektől túlfűtötten, olykor már szofisztikált stílusban teszi. Ez az emóció-ráció paradoxon mindvégig feloldatlan marad. A szerző az elején deklarálja, hogy az eseményeket „madártávlatból” fogja áttekinteni, de miközben minden a maga eufemisztikus stílusával

és rigid józanságával kíván elemezni, addig észre sem veszi, hogy a legjelentősebb erkölcsi értékek és főként a demokratikus elvek tárgyalásánál tapasztalható euforikus hangvétele már-már dagályossá válik, ami kétségbe vonhatja a külső, neutrális megfigyelői helyzet hitelességét.

Persze azt az egyet nem várhatjuk el a könyvtől, hogy teljes választ kapjunk kérdésünkre: tényleg, mi történik itt!?

IZMINDI RICHÁRD

*(Magyar Szemle Könyvek,
Budapest, 2003, 264 oldal, 2300 Ft)*

SCHÖPFLIN GYÖRGY:

A modern nemzet

Alig pár napja, hogy egy londoni forgatókönyvíró kalauzoltam Budapesten, és megpróbáltam felvilágotlítani a közép-európaiságot. Amikor már nem jutott más eszembe, elmeséltem neki egy prágai történetet. A szeptemberi New York-i tragédiát követően a Cseh Köztársaság hadseregét felkérték, vezényeljen külön hadosztályt a NATO székházának biztonságát megerősítendő. Az ország három szegletéből kellett a harckocsikat a városba csoportosítani, hiszen a terrortámadás mindenkit váratlanul ért, kiváltképp a csehek. Az elhárítás lassan érkezett: két